BİR KİTABA TUTULDUM

DÎVÂNU LUGÂTİ'T-TÜRK'ÜN ROMANI

FEYZİ ERSOY

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1820
EDEBÎ ESERLER: 928

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-261-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 2019, Gazi Kitabevi
Ötüken Neşriyat'ta **1. BASIM**: 2022

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ. SAN. VE. TİC. A.Ş
Alemdar Mah. Molla Fenari Sok. No: 28/A
Cağaloğlu-Fatih / İSTANBUL
Sertifika Numarası: 52729 Tel: (0212) 446 05 99

İstanbul - 2022

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Feyzi Ersoy: 1975 yılında Antalya'da doğdu. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 1997 yılında mezun oldu. 1998'de Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalında araştırma görevlisi olarak göreve başladı ve Fen-Edebiyat Fakültesinde görevlendirildi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Bölümünde Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun'un danışmanlığında 2000 yılında yüksek lisansını, 2008 yılında da doktorasını tamamladı. 2009 yılında Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümüne yardımcı doçent olarak atandı ve bu bölümde 2009-2019 yılları arasında bölüm başkan yardımcılığı yaptı.

2003-2004 öğretim yılında TİKA tarafından Moğolistan Millî Üniversitesine Türk Dili okutmanı olarak görevlendirildi. Nisan 2012'de doçent, Mart 2018'de profesör unvanını aldı. Çuvaşça üzerine yaptığı çalışmalardan dolayı Çuvaşistan'da 2014 yılında ödüle layık görüldü. 2019-2021 yılları arasında Atatürk Kültür Merkezi Bilim Kurulu üyeliği yapan Ersoy, Mart 2019'dan itibaren Türk Dil Kurumu başkan yardımcılığı görevini yürütmektedir.

Alanında yayımlanmış altı bilimsel kitabı ve çeşitli makaleleri bulunmaktadır.

Yayımlanmış Kitapları

1. *Çuvaş Alp Hikâyeleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.
2. *Çuvaş Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2017.
3. *Türk-Moğol Dil İlişkisi ve Çuvaşça*, Gazi Kitabevi, Ankara 2012.
4. *Çuvaşça Konuşalım*, Gazi Kitabevi, Ankara 2015.
5. *Türkiye Türkçesinde Kelime Tahlilleri*, Gazi Kitabevi, Ankara 2016.
6. *Moğol Dili Grameri*, TDK Yayınları, Ankara 2021.

Kişiler bu īşıg taŋlaşdı.
"İnsanlar bu işe şaşırdı." (DLT: s. 512)

Ankara, 22 Eylül 2017

Eylül, ansızın geldiği Ankara'yı terk etmek üzereydi. Başkentte sıcak ve kurak geçen bir yazın ardından hava nihayet normale dönmüştü. Dışarısı ne sıcak ne soğuktu. Masmavi gökte ara ara beyaz pamuk yığınları geziniyor, maviliğin ortasındaki bu beyazlıklar göğü yeryüzünden daha güzel yapıyordu.

Ankara'nın merkezinin biraz dışında, güzel bir evde Aykut Hoca sabah mesaisine az önce başlamıştı. Hoca, her zaman olduğu gibi önce maillerine ve gazetelere hızla göz atmış ardından da son günlerde üzerinde yoğun bir vakit harcadığı yeni kitabı üzerinde çalışmaya girişmişti.

Aykut Beyhan Yiğiter, onlarca kitap, yüzlerce makale yazmış emekli bir Türk dili profesörüydü. Yazmayı ve okumayı hiç bırakmayan hoca, emeklilik sonrası yayımladığı önemli eserler arasına şimdi bir yenisini daha eklemek üzereydi. Emekliliğin ona verdiği en büyük ikramiyenin vakit olduğunu düşünen Aykut Hoca, istediği serbest zamana kavuşur kavuşmaz kendini yeni yeni eserler yazmaya vermişti. Yazdığı son kitaplardan sonra emeklilikte daha verimli çalıştığını söyleyenlere aslında o da hak vermiyor değildi. Gerçi o hep okumuş, hep bir şeyler yazmıştı ama galiba böylesi rahat zamanları hayatının hiçbir döneminde bulamamıştı.

Aykut Yiğiter, emekli olduktan sonra okula her gün gidip gelmiyor, çalışmalarına evde devam ediyordu. Bugün de hocanın evde olduğu günlerden biriydi. Vakit öğleye yaklaşmıştı. Aykut Hoca, çalışmaya biraz ara vermek istedi. Yavaş adımlarla salona geçti, televizyonu açtı. Aslında televizyon izlemek isteyip istemediğinden emin değildi. Can sıkıcı haberler seyretmekten zaten iyice bunalmıştı. Yine de haber kanallarından birini açtı. Yemek öncesi biraz vakit geçirmek istiyordu.

Televizyonu açan hoca, ekranda olanları görünce çok şaşırdı. Elinde kumanda, bir süre öylece ayakta kalakaldı. Sonra televizyonun sesini biraz yükseltip koltuğa oturdu. Ekrandaki haberi tekrar dinledikten sonra çalışma odasında yeni bir roman okumakla meşgul olan eşine seslendi. Onu da yanına çağırdı. Eşi Gökçe Hanım gelmeye pek niyetli değildi.

"Aman Aykut, şu sıkıcı haberleri izletme bana, ne olur?" dedi.

"Bu haber başka!" dedi Aykut Hoca. "Bunu mutlaka görmelisin!"

Okuduğu kitabın arasına yeni çıkan süslü ayıraçlardan birini koyan Gökçe Hanım istemeye istemeye salona, Aykut Hoca'nın yanına geldi. Gelmesiyle birlikte onun da şaşırması bir oldu. Gözlerini televizyondan almadan ve ayakta olduğu hâlde Aykut Hoca'ya sordu:

"Şaka mı bu?"

Aykut Hoca da gözlerini televizyondan alamıyordu. Gökçe Hanım'a bakmadan:

"Vallahi bilmiyorum." dedi. "Sen de görüyorsun işte."

Gökçe Hanım hâlâ oturmamıştı. Elleri belinde öfkeli bir sesle,

"Bir bu eksikti doğrusu!" dedi.

Aykut Hoca önce bir şey demedi. Ama kafasını sallayarak eşine hak verdiğini belli etti. Gözleri hâlâ televizyondaydı. Sonra kısık bir sesle mırıldandı:

"Doğru söylüyorsun. Gerçekten bir bu eksikti!"

Aykut Hoca ve Gökçe Hanım'ın izledikleri haber gerçekti. Hatta birkaç televizyon kanalı "Son Dakika!" diyerek haberi izleyicilerine duyurmakla meşguldü. Neredeyse bütün kanalların alt bölümleri ekranda kırmızı renge bürünmüş, haberi yazıyordu:

"Millet Kütüphanesinde soygun! Ayrıntılar az sonra!"

Aykut Hoca ve Gökçe Hanım pür dikkat ekrana kilitlenmişler, haberin ayrıntılarını bekliyorlardı. Anlatılanlara göre bir grup silahlı kişi, Fatih'teki Millet Kütüphanesinde soyguna kalkışmışlar ve yanlarına aldıkları birkaç kitapla birlikte ortadan kaybolmuşlardı.

Aykut Hoca şaşkındı. Televizyonlarda banka, kuyumcu ve iş yeri soygunu haberleri her zaman olurdu. Hem yurt içinde hem de yurt dışında böyle haberlere sıkça rastlanırdı. Ancak hoca, bir kütüphane soygunuyla ilk kez karşılaşıyordu.

Dakikalar geçtikçe konu daha da netleşiyordu. Haberlere göre soygun sırasında ölen ya da yaralanan kimse olmamıştı. Gaz maskeli soyguncular kütüphanedeki görevlileri bir gaz yardımıyla bayıltmışlar ve birkaç kitap da değil sadece bir kitabı alarak oradan uzaklaşmışlardı. Çalınan kitap Dîvânu Lugâti't-Türk'tü!

Doğrusu şaşılacak şeydi. Dîvân'ı kim, ne için kaçırsındı? Hoş, kitap çok önemli bir eserdi ama hırsızların asıl amacı neydi acaba? Hoca, olanlara hiçbir anlam veremiyordu. Yoksa Dîvânu Lugâti't-Türk'ün yegâne nüshası da artık yok mu olmuştu!

Aykut Hoca can sıkıntısı içinde bunları düşünürken telefon çaldı. Arayan Ertunç Özsoy'du. Ertunç Hoca da emekli bir dil profesörüydü. Aykut Hoca ile ikisi çok eski dostlardı.

Zaman zaman bir araya gelirler, dil ağırlıklı pek çok sohbet ederlerdi. Ertunç Hoca'nın sesi her zamanki gibi canlıydı.

"Aykut, televizyonu izliyor musun?" dedi. "Millet Kütüphanesine girip Dîvânu Lugâti't-Türk'ü çalmışlar!"

Aykut Hoca'nın sesi keyifsizdi. Her zamanki gibi kısa ve net cümlelerle konuşuyordu.

"Gördüm. İzliyorum. Haberler kötü maalesef."

Ertunç Hoca bir kahkaha attı.

"Sonunda bizim alanın da değerini anlayanlar çıktı. Kimi para çalıyor, kimi altın. Bu haydutlar da Dîvân'ı aşırmışlar, iyi mi? Hayret yahu!"

Aykut Hoca çok konuşmak istemiyor, bir an evvel haberlere dönmeyi düşünüyordu. Ertunç Hoca'yı kırmadan

"Bakalım, haberin ayrıntılarını izleyelim. Sonra yine konuşuruz." dedi.

Karşıdan,

"Tamam. Bir haber alırsan beni de ara!" cevabı geldi.

Aykut Hoca da "Haydi eyvallah!" diyerek telefonu kapattı.

Televizyondaki haberler devam etse de ayrıntılı ve tatmin edici bir bilgi henüz verilemiyordu. Sevindirici olan ölen ya da yaralanan bir kimsenin bulunmamasıydı. Ama bu kişiler neden Dîvân'ı çalmıştı acaba? Amaçları ne olabilirdi ki? Kitap, yıllardır Millet Kütüphanesinde duruyordu. İnşallah 751 yıllık yazmaya bir zarar gelmezdi!

Aykut Hoca, az önce bıraktığı telefona yine sarıldı. Millet Kütüphanesi müdürü Mikail Bey'i aradı. Mikail Bey telefona cevap vermiyordu. Belli ki olayla ilgili tanık ifadeleri alınıyordu. Aykut Hoca, birkaç kişiye daha telefon etti. Hiç kimseden olayla ilgili tatmin edici bir cevap alamadı. Her zaman sakinliği ile tanınan hocanın heyecanı dakikalar geçtikçe arttı. Kimseden bir cevap alamaması canını iyice sıktı. Evin içinde bir oraya bir buraya dolaşıyor, iyi bir haber gelsin diye ümit ediyordu. Gökçe Hanım da okuduğu

kitabı bırakmış, Aykut Hoca ile birlikte gelecek haberleri beklemeye başlamıştı.

Evin içinde dolanıp durmaktan sonunda yorulan Aykut Hoca çareyi oturmakta buldu. Haberleri izlemeye devam etti. Ancak haber kanalları belli bir saatten sonra yayın akışlarına normal bir şekilde devam etmeye koyuldular. Ekranlarda az önceki alt yazılardan ve Son Dakika'lardan bir kırıntı bile kalmadı!

Yiğiterlerin evinde meraklı dakikaların yerini uzun süren bir bekleyiş aldı. Millet Kütüphanesinden Dîvânu Lugâti't-Türk'ün çalındığı haberinin üzerinden tam yedi saat geçmişti. Aykut Hoca, kütüphane müdürü Mikail Bey ile ancak iki saat önce görüşebilmişti. Müdür Bey de bir şey diyemiyordu. Sadece kitabı çalanların maskeli üç kişi olduğunu söylüyordu. Kısa sürede planlı bir şekilde içeri girmişler; herkesi bayıltıcı gazla etkisiz hâle getirmişler, sonra da kitabı bulunduğu camlı bölmeden alıp gitmişlerdi. Ne bir söz, ne bir not, hiçbir şey bırakmamışlardı.

Aykut Hoca, iç sıkıntısıyla akşamı zor etti. Yemekte de çok bir şey yemedi. Hafif bir şeyler atıştırıp televizyonun başına geçti. Televizyon kanalları akşam haberlerinde olaya yine yer verdiler. Çalınan kitaba ve hırsızlığa dair kütüphane görevlileriyle yaptıkları küçük söyleşileri ekranlara taşıdılar. Kütüphaneler Genel Müdürü ve Kültür Bakanı canlı yayına bağlandı. Ancak, kimse konuyla ilgili tatmin edici bir cevap veremiyordu. Söylenen tek şey, faillerin bir an evvel yakalanacağı vaadiydi.

Aykut Hoca ve Gökçe Hanım, üzgün bir şekilde ilgili bütün haberleri izlediler. Gökçe Hanım, bir süre sonra kalkıp çalışma odasına geçti. Kitap okuyarak can sıkıntısını biraz olsun gidermek istiyordu. Gökçe Hanım'dan sonra Aykut Hoca da kalktı, televizyonu kapattı. O da kitap okumaya niyetlendi. Kendi hazırladığı, Dîvânu Lugâti't-Türk'ün son yayını olan yeşil ciltli kitabı rafta bulup eline aldı. Sayfaları

rastgele çevirdi. Eli, gayriihtiyari indekse gitti. 771. sayfadaki *ogrı*, *ogrılık* ve *ogrıla-* kelimelerini buldu. *Ogrı*, "hırsız", *ogrılık* "hırsızlık", *ogrıla-* da "çalmak" demekti. Bugün Türkiye Türkçesinde bulunmayan bu kelimeleri çağdaş Türk lehçelerinin pek çoğu hâlâ kullanıyordu.

Aykut Hoca, Kâşgarlı'nın *ogrı* kelimesiyle ilgili verdiği örneklerden bazılarını bulup okudu. Kâşgarlı'nın cümleleri ve Aykut Hoca'nın bu cümlelere kitapta verdiği anlamlar şöyleydi:

Beg ogrını basturdı. "Bey, hırsızın elini ayağını tutmak ve onu yere yatırmak için emir verdi."

Beg ogrını köngerdi. "Bey, hırsızı itiraf etmek zorunda bıraktı."

Beg ogrını bekletti. "Bey, hırsızın bağlanıp hapsedilmesi için emir verdi."

Bu cümleleri okuduktan sonra kitabı yeniden kapatan Aykut Hoca içinden "inşallah" dedi. Bu işin failleri inşallah bulunur, diye düşündü. Hoca, en çok işin içinde uluslararası bir şebekenin bulunmasından korkuyordu. Zaten pek çok eski eserimiz bugün maalesef Avrupa kütüphanelerinde ya da özel koleksiyoncuların elindeydi. Dîvân'ın bu yegâne nüshası da elden çıkarsa vay hâlimizeydi.

Aykut Hoca o geceyi hiç de rahat geçirmedi. Yatakta bir o tarafa bir bu tarafa kaç defa döndüğünü kendi de bilemedi. Uyuyabildiği birkaç saat içinde de ilginç rüyalar, hatta kâbuslar gördü. Bunlardan birinde eski Maliye Nazırlarından Ahmet Nazif Paşa ile aralarında şöyle bir konuşma geçiyordu:

Nazif Paşa öfkeliydi. Ellerini arkasına bağlamış, yalısındaki odasında pencereden dışarıya bakıyor ve Aykut Hoca'ya haykırıyordu:

"Yazıklar olsun size, bir kitabı muhafaza edemediniz!"

Aykut Hoca şaşkındı.

"Aman paşam!" dedi. "Benimle ne ilgisi var olayın?"

"Benimle ne ilgisi varmış! Sen bu kitapla ilgili bir çalışma yapmadın mı?"

"Yaptım."

"O hâlde kitabın güvenliğinden sen de mesulsün!"

"Ama paşam…"

Nazif Paşa, Aykut Hoca'yı hiç konuşturmuyordu.

"Paşam maşam yok. Ben yıllardır muhafaza edeyim, koruyayım; kitabın başına gelene bak sen! Ben şimdi dedelerime ne diyeceğim?

Aykut Hoca "Paşam!" derken eşi Gökçe Hanım onu dürttü:

"Aykut ne oluyor? Rüya mı görüyorsun? Kiminle konuşuyorsun Allah aşkına?"

"Paşayla konuşuyorum!"

Gökçe Hanım şaşırmıştı:

"Paşa da kim yahu?"

Aykut Hoca yataktan doğruldu. Hemen yanı başında duran bardaktaki sudan bir yudum aldı. Eliyle alnından akan terleri silerken eşine,

"Ahmet Nazif Paşa!" cevabını verdi!

Eḍgü er sünüki erir, atı kalır.
"İyi adamın kemikleri toprakta erir, onun adı ise ilelebet kalır." (DLT: s. 496)

İstanbul/Vaniköy, Kasım 1905

Sıcak yaz günlerine nispetle serin geçen Eylül ve Ekim ayları da geride kalmış, nihayet Kasım gelmişti. Yağmur bulutları İstanbul'u artık sık sık ziyaret ediyordu. Boğaz her mevsim olduğu gibi bu mevsimde de güzeldi. Hayat, mavinin ve yeşilin iç içe girdiği bu nadide mekânda, imparatorluğun o şaşalı dönemlerindeki gibi olmasa da yine de devam ediyordu.

Boğazın mavi suları, yirmi dokuz yıldır Sultan Abdülhamit'in saltanatına şahit olmuştu. Altmış üç yaşındaki Sultan Hamit, hâlâ padişahtı ve geçtiğimiz aylarda bombalı bir suikasttan neyse ki son anda kurtulmuştu. Sultanın sevenleri ve sevmeyenleri hep olmuştu ve anlaşılan bundan sonra da olacaktı.

Sultandan bir yaş büyük olan Ahmet Nazif Paşa, padişahın hem damadı hem de aynı zamanda maliye nazırıydı. Cevat Paşa'nın sadrazamlığı sırasında vezirlik de yapmış olan Paşa, Vaniköy'de yirmi beş yıl önce yaptırdığı ve boğazda bir inci gibi parlayan yalısında çok sevdiği devleti gibi şimdi hasta yatıyordu.

Hekimlere göre paşanın hastalığı ciddi idi ve kendisinin çok az ömrü kalmıştı. Bunu paşa da biliyordu. Hekimler, durumu kendisiyle paylaştıklarında önce çok üzülmüş ve kabul etmek istememişti. Ancak paşa ölüm gerçeğine ça-

buk alıştı. Ev halkıyla ve dostlarıyla sık sık bir araya geldi. Onlarla sohbetler edip onlardan helallik aldı. Kısa sürede, kendi gibi herkesi de hastalığına alıştırdı.

Günler geçtikçe hekimlerin söylediği gibi Ahmet Nazif Paşa'nın hastalığı ağırlaştı. Paşa, bazı günler kendini daha iyi hissetse de günlerini artık çoğunlukla yatağında geçiriyor, ziyarete gelenleri de sıklıkla yatak odasında kabul ediyordu.

Hastalıktan iyice bitkin ve yorgun düşmüş olan Nazif Paşa, o gün, önceki günlere göre kendini biraz daha zinde hissediyordu. İçinde, tarifsiz bir heyecan ve mutluluk vardı. Yatağında yardım almadan biraz doğruldu. Yalının penceresinden dışarı bakıp eski günleri hatırladı. Boğaz ona zaten hep eskiyi hatırlatırdı. Birkaç kez öksürüp yanında duran bardaktan bir yudum su içti. Biraz gayret ederek hemen kapısının önünde bekleyen hizmetlilere:

"Hâlâ gelmedi mi?" diye sordu.

Paşa bu soruyu sabahtan beri ilk defa sormuyordu. Belli ki beklediği biri vardı. Hizmetlilerden "Hayır, paşam." cevabını alınca canı sıkıldı. Gözlerini hemen yanındaki komodinin üzerinde duran bir kitaba dikti, uzun uzun baktı. Hatta biraz gayretle kitaba uzanıp, eliyle kitabın cildine dokundu. Onu olduğu yerde küçük bir çocuğu okşar gibi uzun süre sevdi durdu.

Paşa, odasında hasta yatarken yalıdakilerde o gün başka bir telaş vardı. Nazif Paşa'nın heyecanı sanki onlara da yansımıştı. Özellikle, çalışanlar bir oraya bir buraya koşuşturuyorlar ancak bir o kadar da sessiz olmaya çalışıyorlardı.

Çok geçmeden aşağı kattan paşanın beklediği haber geldi. "Paşa hazretlerine müjdeyi verin. Bekledikleri teşrif ettiler." diye haberi alt kattan üst kata taşıdılar. Hizmetlilerden biri koşarak paşanın odasına sevinçle girdi,

"Efendim, Handan Hanım geldiler." dedi.

Nazif Paşa, heyecanla yatağında biraz daha doğrulmaya çalıştı. Hizmetçi kız hemen kolundan tutup onun oturmasına yardım etti. Arkasını kuş tüyü yastıkla destekleyip su isteyip istemediğini sordu. Paşa eliyle istemez işareti yapıp, kıza gelen misafiri bekletmeden odasına almalarını söyledi.

O sırada ellili yaşlarında bir hanım, ona eşlik eden bir başka hizmetçi kızla birlikte oda kapısında belirdi. Gelen misafir, Handan Hanım'dı. Handan Hanım yalnız yaşayan bir kadındı ve Nazif Paşa, onun amcazadesi oluyordu. Hastalığından haberdar olduğu paşanın onu görmek istediği haberi kendisine ulaşır ulaşmaz hemen hazırlanmış ve Nazif Paşa'nın gönderdiği atlı bir arabayla Beykoz'daki evinden Vaniköy'e gelmişti.

Handan Hanım'ı hizmetçi iki kızın yanında oda kapısında gören Ahmet Nazif Paşa'nın gözleri sevinçle parladı. Kendisini sanki daha da iyi hissetti. Vücuduna güç gelmiş gibiydi. Hizmetçi kızlar uzun süredir onu böyle canlı gözlerle bakarken görmemişlerdi. Kızlar, Handan Hanım'ı paşanın huzuruna getirince paşayı ve misafirini yalnız bırakıp sevinçle dualar mırıldanarak odadan çıktılar.

Paşa, misafirine kısık bir sesle "Hoş geldin Handan." dedi. "Gel şöyle, yanıma otur."

Paşanın yatağının hemen yanındaki koltuğa oturan Handan Hanım bir yandan paşayı son gördüğünden beri onun ne kadar zayıflamış olduğunu aklından geçiriyor bir yandan da paşaya cevap vermeye çalışıyordu.

"Hoş bulduk paşa hazretleri. Afiyettesiniz inşallah."

"Hâlimi pek iyi görmüyorum Handan" dedi paşa. "Galiba sonum iyice yaklaştı."

"Allah gecinden versin paşa hazretleri."

"Ölüm haktır hemşire. Herkesin gideceği yere biz de gideceğiz işte. Hekimler söylüyor bunu, biliyorsun, ben değil."

Handan Hanım, amcazadesinin bu sözleri karşısında boynunu bükmüştü. Paşa, yavaş yavaş anlatmaya devam ediyordu: "Neyse… Seni niye çağırttım biliyor musun?"

Handan Hanım üzüntüden ağzını açmadan "bilmiyorum" manasında başını iki yana salladı. Paşa, az önce uzun uzun sevdiği komodinin üzerinde duran kitabı işaret etti:

"Ver şu kitabı bana." dedi.

Handan Hanım itina ile kitabı paşaya uzattı. Paşa, önce kitabın sayfalarını rastgele çevirdi. Sonra bir süre sustu. Handan Hanım merakla paşayı izliyor, bu kitapla kendisinin buraya çağrılması arasında bir ilişki kurmaya çalışıyordu. Onun aklı bunlarla meşgulken paşa "Bana bak Handan!" dedi. Sonra kısa bir süre duraklayıp devam etti:

"Bu kitap, kütüphanemdeki diğer kitaplara benzemez. Babam rahmetli Salih Efendi'den duyduğuma göre bu eser büyük dedelerimizden Vanî Mehmet Efendi'den itibaren bizim ailemizde bulunuyormuş. Yazarı Kâşgarlı büyük bir âlim. Türklük için önemli bir eser. Benden sonra bu kitabın sende kalmasını istiyor ve bunu şimdi sana emanet ediyorum!"

Handan Hanım şaşırmıştı. O, şaşkınlık içinde paşaya ve kitaba bakarken Nazif Paşa sözlerine devam ediyor ara sıra da öksürüyordu.

"Ona gözün gibi bak Handan. İyi sakla. Kitap artık senindir. Baktın zorda kaldın, götür bir sahafa ver. Kitaptan anlayan biri bunu mutlaka edinecektir. Altın para ile otuz liradan bir kuruş aşağı etmez ha! Gerekirse satar ihtiyaçlarını giderirsin."

Handan Hanım, okuryazar biri değildi. Paşanın böylesi bir kitabı niçin kendisine emanet ettiğine bir anlam veremedi.

"Aman paşam! Bilirsiniz, benim okumam yazmam yoktur. Ben bunu ne yapayım?"

"Okuyasın diye vermiyorum sana bunu!" diye hiddetlendi paşa. Sonra konuşmasına normal bir ses tonuyla devam etti. "Bunun kıymetli bir eser olduğunu sana söyledim. Aile yadigârıdır. Eşyaya nasıl kıymet verdiğini biliyorum. Bunu bizim evden birine değil, sana bırakmak istedim. Kızlarıma benden kalacak yeterince hatıra var. Biliyorum bir ihtiyacın yoktur. Ama bir gün olursa bu sana yardımcı olacaktır. Altın gibi kıymetli diyorum sana…"

Paşa arada yine öksürüyor, kitabın kıymetine dair başka cümleler de söylemeye gayret ediyordu. Handan Hanım "Aman paşam, yormayın kendinizi." diyerek onun bu hasta hâlinde konuşmasına izin vermemeye çalışıyordu. Ama merakını yenemeyerek arada sorular da soruyordu:

"Demek Salih amcamdan kaldı bu kitap?"

Paşa başını salladı ve cevabı gözlerini pencereden boğaza uzatarak maziyi orada izliyormuş gibi verdi:

"Sadece rahmetli babamdan bir miras değil bu. Altı kuşak öncesinden gelen değerli bir miras."

Handan Hanım "öyle mi" manasında dudaklarını büküp başını sallıyordu. Bu arada paşa da konuşmasına devam ediyordu.

"Bizim bulunduğumuz bu semtin adı ne Handan?"

"Vaniköy paşam."

"Biliyorsun, altı kuşak öncesinden dedemiz Vanî Mehmet Efendi kurmuş bu semti. Hemen şuradaki camiyi de bilirsin, onu da o yaptırmış."

"Biliyorum, duymuştum paşam."

Paşa biraz duraksadı. Bir yudum daha su içtikten sonra devam etti.

"Bu kitap, büyük dedemiz Vanî Mehmet Efendi zamanında bizim ailenin eline geçmiş. Kendisi nur içinde yatsın, şimdi Bursa Kestel'de yaptırdığı caminin son cemaat yerinde yatıyor. Ben birkaç kez ziyaret etmiştim onu. Ama

işler güçler, bir de bu hastalık derken epeydir gidemedim ziyaretine."

Handan Hanım "Allah rahmet eylesin." dedikten sonra ekledi. "Demek kitap taa ondan bize kadar gelmiş. Ben böyle bir kitabı ilk kez duyuyor ve görüyorum. Adı ne bu kitabın?"

Aceleyle "Dîvânu Lugâti't-Türk" cevabını veren paşa hâlâ bir şeyler anlatma isteğindeydi. Devam etti. "Kendisi bir de mektup bırakmış. Şurada, çekmecede. Ver onu bana."

Handan Hanım çekmecedeki mektubu şaşkınlıkla çıkarıp paşaya uzatırken "Kim bırakmış mektubu?" diye sordu. Mektubu alan paşa "Mehmet dedemiz işte, kim olacak!" dedi ve aldığı mektubu yavaş yavaş okudu. Mektupta kitabın değerinden, ailenin onu iyi muhafaza etmesinden ve eserin mutlaka iyi korunup babadan oğula geçmesi gereğinden bahsediyordu.

Paşa, mektubu okuduktan sonra Handan'a döndü. "Mektup, kitabın arasında duruyordu. Mehmet dedemiz bunu ölmeden bir yıl evvel, 1684'te yazmış ve oğlu Mahmud Efendi'ye bırakmış. O da vasiyet gereği kendi oğlu Abdullah Efendi'ye… İşte böyle derken eser ve mektup bize kadar ulaşmış."

Handan Hanım yine sordu:

"Peki, kitaba büyük dedemiz niçin bu kadar önem vermiş ki? Hikmeti nedir bu kitabın paşam?"

"Kitap, Türklük için tam bir hazine Handan. İçinde eski kelimelerimizden tut da Türk'ün dokuz yüz yıl önceki hayatına dair her şey var. Dokuz yüz yıl önceye ait bir hazine yani! Dedemizin Türklük için çok önemli düşünceleri varmış. Bunu bilenler bilir. Onun *Arâisü'l-Kur'an ve Nefâisü'l-Furkan* adlı tefsiri çok önemlidir. Pek çok eski tefsirci Yecüc Mecüc'ün Türkler olduğunu söylerken o bunu reddetmiş. Hatta dedemiz, Kur'an'da Arapların ye-

rine geçeceği müjdelenen kavmin Türkler olduğunu söylemiş." Paşa, bunları söylerken heyecanlanmıştı. Heyecanın da etkisiyle ara ara öksürmeye başladı. Handan Hanım'ın yardımıyla suyundan bir yudum daha içti ve "İşte böyle Handan." dedi. "Böyle bir atadan böyle bir yadigâr bırakıyorum sana."

Handan Hanım heyecanlandı. "Paşam, ben böyle bir kitabı nasıl korurum? Gerekirse satmamı da söylediniz? Böyle bir aile yadigârını nasıl…"

Paşa, Handan Hanım'ın sözünü kesti. "Kitap sende kalacak Handan." dedi. "Onu sen muhafaza edeceksin. Darda kalırsan işin ehline verirsin. Matbuat çoğaldı. İnsanların da haberi olsun gerekirse. Ama mektubu ben bırakmam. Mektup kalacak."

Handan Hanım, paşanın kitabı verip de mektubu tutmasına bir anlam veremedi. Sohbet biraz daha sürdü. Sonra Handan Hanım, paşadan müsaade isteyip ayrıldı. Paşa, kendisinden helallik aldıktan sonra onu ve kitabı yattığı yerden uğurladı. Handan Hanım, kapıdan çıkarken paşanın gözünden iki damla yaş süzülmüştü.

Dîvânu Lugâti't-Türk, böylece yirmi beş yıldır bulunduğu Ahmet Nazif Paşa yalısından ve Vaniköy'den ayrıldı. Handan Hanımla birlikte paşanın bir emaneti olarak bir at arabası üzerinde Beykoz'a doğru yola çıktı.

Handan Hanım bu olaydan üç gün sonra paşanın vefat haberini aldı. Çok üzüldü. Paşanın kendisine üç gün önce emanet ettiği kitaba koşup ona sıkıca sarılarak uzun süre hüngür hüngür ağladı. Kendine gelince kitabı mukaddes bir emanet gibi itina ile bir sandığa kilitleyerek Nazif Paşa'nın konağına gitmek için evden ayrıldı.

Paşanın cenaze merasimi çok kalabalık geçti. Cenazeye padişah başta olmak üzere devlet erkânından ve eşraftan pek çok kimse katılmıştı. Nazif Paşa'nın tabutu omuzlarda

tekbirlerle Fatih Camisi'ne getirildi. Kılınan ikindi namazının ardından da cenaze cami haziresine defnedildi.

O gece ve sonraki günlerde paşanın evinde Fatihalar ve Yasinler okundu. Yemekler ve helvalar pişirilip fakirlere dağıtıldı. Hâli vakti yerinde olmayanlara, yoksullara ve dilencilere sadakalar verildi. Bir hafta kadar Nazif Paşa konağında misafir olup yapılan dualara ve okunan mevlid-i şerife iştirak eden Handan Hanım da amcazadesinin ailesine taziyelerde bulunup onlardan müsaade isteyerek evine döndü. Her ölünün ardından olduğu gibi paşanın ardından da acısı yavaş yavaş unutulmaya başlandı.

Kişi yomıttı.
"İnsanlar vb. toplandı." (DLT: s. 332)

Ankara, 23 Eylül 2017

Biz Türkler her şeyi çok çabuk unutuyoruz! İnsanların olduğu gibi galiba milletlerin de iyi ve kötü huyları var. Bu çabuk unutma meselesi de Türk milletinin kötü bir huyu maalesef. Bu kötü huydan Bilge Kağan bile yakınmıyor muydu? Yüce hakan, kardeşi Költigin adına diktirdiği 732 tarihli bengü taşta Türk milletine seslenirken *Bir todsar açsık tosık ömezsen!* şeklinde şikâyet etmiyor muydu?" Aykut Hoca'nın aklından sabah sabah işte bu düşünceler geçiyordu. Millet Kütüphanesi soygunu da inşallah çabucak unutulmazdı. Dîvân'ın bir an evvel bulunarak ait olduğu yere konulması lazımdı.

Dünkü hırsızlık olayı ve geceki rüyalar Aykut Hoca'yı epeyi yıpratmıştı. Pek huyu olmadığı hâlde yataktan isteksiz kalktı. Canı ne bir şey yemek ne de bir şeyler yapmak istiyordu. Yine de kahvaltıda eşiyle birlikte birkaç lokma almadan yapamadı. Onun bu durumu Gökçe Hanım'ın da dikkatinden kaçmamıştı. Karşısında isteksizce bir şeyler yemekte olan eşine seslendi.

"Kitap işi seni epeyi üzdü. Gece de hiç rahat uyumadın. Kahvaltıdan sonra biraz daha yat, dinlen istersen."

Aykut Hoca'ya bu fikir hiç de hoş gelmedi.

"Yok, hayır." dedi. "Biliyorsun, uyanınca tekrar uyuyamam ben."

Kısa sürede doyan Aykut Hoca, çayının devamını bilgisayarının başında içmek için müsaade isteyip sofradan kalktı. Geceden sabaha değişen bir şey var mı, merak ediyordu.

Gökçe Hanım arkasından seslenip,

"Kafanı çok fazla yorup iyice üzme kendini. Bir çözüm bulunur elbet." dediyse de hocaya duyuramadı.

Elindeki çay bardağını çalışma masasına bırakan Aykut Hoca bilgisayarını açtı ve arama sayfasına "Dîvânu Lugâti't-Türk" diye yazdı. Karşısında, kendi ismi de dâhil, bir sürü şey çıkmıştı. "Bunları istemiyorum." diye geçirdi içinden. Kitabın adını bu sefer "hırsızlık" kelimesi ile birlikte yazdı. Evet, istediği buydu. Gazetelerin internet sayfaları olayı duyuruyorlardı. Hoca bu sayfalara hızlıca bir göz attı ancak ayrıntılı bilgiler yine mevcut değildi. Sadece, yüzleri maskeli hırsızların kamera kayıtlarından elde edilen fotoğrafları eklenmişti sitelere. Hoca, bunlardan bazılarını biraz büyüterek bakmak istedi. İşte, şu fotoğrafta üç kişiden biri kitabı göğsüne yapıştırmış giderken görünüyordu. Aykut Hoca, resmi büyütmeye çalıştı ama daha fazla netleşen bir şey olmadı.

İnternetteki haber kaynaklarından aradığını bulamayan Aykut Hoca, telefonla birkaç tanıdığına ulaştı ama onlardan da yeni bir şeyler öğrenemedi. İyice canı sıkılan hoca, kafayı biraz dağıtayım düşüncesiyle eline bir kitap aldı ve okumaya başladı. Son zamanlarda epeyi ilgi duyduğu insan dilinin kökeni ile ilgili kitaplardan biriydi bu. Ancak ara ara çalan telefonlar yüzünden Aykut Hoca bir türlü kitaba odaklanamadı. Öyle ki hocanın telefonu o gün hiç susmadı. Meslektaşları, öğrencileri ve bazı arkadaşları hocayı mütemadiyen aradılar. Arayanlar, hırsız sanki hocanın evine girmiş gibi üzüntülerini ona belirtiyorlar, sonra da "Geçmiş olsun hocam!" deyip telefonu kapatıyorlardı.

Aykut Hoca akşamı bu sıkıntılarla karşıladı. Televizyonların akşam haberlerinde de dünkü olaydan kısaca yine bahsedildi. Hocanın gündüz internette gördüğü kamera resimleri ekranlara yansıtıldı. Polisin ipuçları üzerinde çalıştığı söylendi ve hemen başka bir habere geçildi. Hoca, televizyonu izlerken gündüz susmayan telefonu yine çaldı. Arayan öğrencilerinden biriydi.

Telefondaki ses, "Hocam, az sonra televizyonda bir program var. Dîvân'ı konuşacaklarmış." diyerek hocaya başlamak üzere olan programı haber verdi.

Teşekkür edip telefonu kapatan hoca, hemen öğrencisinin dediği kanalı bulup açtı. Henüz reklamlar vardı. Kendine bir çay alan Aykut Hoca, merakla programı beklemeye koyuldu. Programın olduğu kanal, kıyıda köşede kalmış kanallardan biri değildi. Hoca, kanalın çok izlenen kanallardan biri olması sebebiyle konunun gündemde kalacak olmasına sevindi.

İşte, program başlıyordu. Televizyonun sesinin normalden daha fazla çıktığı bir başlama müziği ile program açıldı ve ekranda moderatörün yüzü göründü. "Bu moderatörü tanıyorum." diye içinden geçirdi Aykut Hoca. Ekranda, moderatör dışında altı kişi görünüyordu. Altı konuğun üçü bir tarafa üçü de diğer tarafa oturmuşlardı. Konukların dördü erkek, ikisi ise kadındı. Hocaya bazı katılımcıların yüzleri aşina geldi ama onların konuyla bağlantılarını pek kuramadı. Konu, Dîvân olunca bunlar ne diyecekler acaba, diye düşündü; merakla beklemeye koyuldu.

Nihayet, moderatör programı açtı. Konukları kısaca tanıttı. Gerçekten de dün çalınan Dîvânu Lugâti't-Türk gecenin konusuydu ama konuklar içerisinde tek bir Türk dili uzmanı yoktu. Konukların ikisi gazeteci, biri hukukçu, biri tarihçi, biri eski politikacı, biri de İngilizce-Türkçe sözlüklerden birinin yazarıydı.

Moderatör kısaca dünkü olaya değiniyor, olayı hatırlatıyor, arada sırada da Dîvânu Lugâti't-Türk'ün ismini söylüyordu. Moderatörün telaffuzu Aykut Hoca'nın hemen dikkatini çekti. Bu süslü hanım, kısa giriş konuşmasında kitabın ismini altı kez söylemiş, altısında da farklı telaffuz etmeyi başarmıştı: Divanı Lügati Türk, Divanu Lugatit Türk, Dîvanı Lügetit Türk, Divani Lügatit Türk, Divanü Lugatit Türk, Divânı Lügatüt Türk.

Aykut Hoca, kendisiyle birlikte programı izlemeye oturan eşine dönüp her zamanki esprili tavrıyla,

"Allah'tan Türk'ü doğru söylüyor!" deyip güldü.

Gökçe Hanım öfkelendi.

"Ay, Aykut ben bunlara dayanamıyorum, biliyorsun. Dakika bir, gol bir. Daha baştan neler oluyor. Şu konuklara bir baksana! Bunlar ne diyecekler ki bu konuyla ilgili. Ben kitap okumaya çekiliyorum. Sana iyi seyirler."

Aykut Hoca, Gökçe Hanım'ın kararından dönmeyeceğini bildiği hâlde,

"E, biraz izleseydin bari." dedi.

Gökçe Hanım her zaman olduğu gibi kararında netti.

"Yok, ben kitabımı bitireceğim. Sen bana anlatırsın."

Aykut Hoca,

"Tamam canım, sana iyi okumalar. Ben biraz bakayım." diyerek Gökçe Hanım'ı çalışma odasına uğurladı.

Moderatör, ilk konuşma hakkını sözlük yazarına verdi.

Sözlük yazarı, entel görünüşlü, gözlüklü bir beydi. Konuşmasına sözlük tarihinden başladı. Anglo Sakson sözlüklerinin önemine değindi. Dîvân hakkında çok bilgisi olmadığını ama kitabın özellikle Orta Asya Türkleri için önemli bir eser olduğunu, ülkemize de muhtemelen Babürşah döneminde hediye gönderildiğini söyledi!

"İşte eğlence başladı!" diye düşündü Aykut Hoca.

Moderatör, bir sonraki sözü her programda gözüken gazeteci bayana verdi. Bu hanım öyle hızlı konuşuyordu ki

dinleyenler, onu az sonra nefessiz kalıp ölecek sanabilirlerdi. Süslü gazeteci, önce lügat kelimesinin on dilde karşılıklarını sayıp kendince bir hava attı. Kâşgarlı'dan falan söz etti. Aslında bugün dilimizde bulunan *kaşar* kelimesinin de bu *Kâşgar* kelimesiyle alakalı olduğunu söyledi. Türk toplumunun az okuyan bir millet olduğunu, bu sözlükle ilgili Türkiye'de hiç çalışma yapılmadığını anlattı. Onun bu son sözüne diğer gazeteci itiraz etti.

"Nasıl yok dersiniz efendim, var." dedi ki hanım gazeteci hemen onun sözünü kesti:

"Var ama bence yok. Ben beğenmiyorum bunları!"

Moderatör araya girdi. İsterseniz Millet Kütüphanesi hakkında biraz bilgi alalım dedi ve sözü eski politikacıya verdi.

Bu yaşlı politikacı, kendi hükümetleri döneminde kaç kütüphane açtıkları ile söze girdi. Şimdilerde bu tarz kültürel alanlara yatırım yapılmadığını eleştirdi. Millet Kütüphanesini nasıl boyattıklarını, eskiyen tabelalarını nasıl yeniden yazdırdıklarını anlattı. Politikacıya göre kütüphanedeki kameralar da onların hükümetleri döneminde buraya monte edilmişti. Bakın, şimdi bunlar sayesinde hırsızlar tespit edilmeye çalışılıyordu.

Söz sırası hukukçuya gelmişti. O da kitap çalma suçunun tarihî seyir içindeki cezai karşılıklarından bahsetti. Buradaki niyetin önemine değindi. Okumak için aldıysa şöyledir, satmak için aldıysa böyledir diye bunun hukuktaki karşılıklarını uzun uzun anlatmaya çalıştı.

Sessiz duran diğer gazeteci bu arada moderatörü eleştirdi. "Kardeşim ben ne zaman konuşacağım." diye öfkeli bir şekilde moderatörü haşladı.

Moderatör çaresiz "Sinirlenmeyin efendim. Buyurun, konuşma sırası sizde!" deyince gazeteci sazı eline aldı.

Sessiz gazeteci, bütün katılımcıların ne kadar gereksiz konuştuklarından dem vurdu. Hâlbuki Dîvân'ın önemine

değinmek lazımdı. Bunu da bilen kişilere söz hakkı vermek gerekti. Buraya Besim Atalay gibi bir kişi mutlaka davet edilmeliydi. Ama yoktu. "Hemen şu karşıdaki sandalyede Besim Bey'in de olmasını çok isterdim." dedi. Moderatör şaşırdı. Rejiden kulağına bir şeyler fısıldanıyordu. Rejiden gelen konuşmalardan sonra moderatör "Eğer Besim Bey isterse onu telefona bağlayabiliriz." dedi.

O sırada tarihçi beyefendi araya girip

"Arkadaşlar benim bildiğim Besim Atalay öldü yahu." dedi. Bunun üzerine stüdyo konuklarından birkaçı cep telefonlarına sarıldılar. Çok konuşan gazeteci hanım hemen söze girerek,

"Ben biliyordum öldüğünü ama işte, hiç dinlemiyorsunuz ki beni!" dedi bilmiş bilmiş.

Bu sırada tarihçi beyefendi,

"Aman efendim, sözümü kesmeyin. Ben hepinizi dinledim, siz de beni dinleyin!" dedi. Sonra taa Hunlardan başlayıp Türk tarihini anlatmaya koyuldu. Henüz, Eski Uygurlara yeni gelmişti ki moderatör onun sözünü keserek konuşma hakkını hukukçuya verdi.

Tarihçi Beyefendi sızlanıyordu.

"Daha Osmanlıyı anlatacaktım. Osmanlı sözlükçülüğünden bahsedecektim." diye feryat etti. "Şimdi terk ederim programı!" diyerek ardından bir de tehdit savurdu.

Aykut Hoca'nın başı tam anlamıyla şişmişti. "Şamatanın bu kadarı da fazla!" diye düşünüp daha fazla tahammül edemeyerek televizyon kumandasının kapatma düğmesine dokundu. İşte tam o anda telefonu çaldı. Arayan Ertunç Hoca idi.

Ertunç Hoca önce okkalı bir küfür savurdu.

"Aykut, izliyor musun şu p…….leri?" dedi.

Aykut Hoca gülüyordu. O, Ertunç Hoca'nın küfürlerine alışkın olsa da kendisi böyle sözleri ağzına pek almazdı. Buna rağmen,